

การตั้งสัตยาธิษฐานของชาวสุโขทัยกับโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบ : กรณีศึกษาจารึกสุโขทัย

ปารมิตา นิสสะ^{1*}

¹ภาควิชาศึกษาทั่วไป คณะอุตสาหกรรมบริการ วิทยาลัยดุสิตธานี

*parmitanissa@gmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบของชาวสุโขทัยผ่านการตั้งสัตยาธิษฐานที่พบในจารึกสุโขทัยจำนวน 24 หลัก ผลการศึกษาพบว่า การตั้งสัตยาธิษฐานในจารึกเป็นการบันทึกโลกทัศน์ 3 ด้าน ตามหลักพุทธศาสนา แบ่งเป็น 1) ความปรารถนาในมนุษย์สมบัติ ได้แก่ การได้เกิดเป็นบุรุษ การมีรูปร่างหน้าตางามและมีคุณสมบัติส่วนตัวอันเป็นเลิศ การมีทรัพย์มาก การเกิดในชนชั้นปกครอง การมีสติปัญญาดี และการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง 2) ความปรารถนาในสวรรค์สมบัติ ได้แก่ การได้ขึ้นสวรรค์ การมีฤทธิ์เหมือนพระอินทร์ การระลึกชาติได้ และการมีความสามารถเหนือมนุษย์ธรรมดา 3) ความปรารถนาในนิพพานสมบัติ ได้แก่ การเป็นผู้มีใจตั้งพระเวสสันดร การได้เกิดในศาสนาของพระศรีอาริยมืดไตรย การได้เข้าสู่นิพพาน และการได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

การตั้งสัตยาธิษฐานแสดงให้เห็นถึงความคับข้องใจและความปรารถนาสูงสุดของสตรีในสมัยสุโขทัย ทางด้านความไม่พึงพอใจในเพศสภาพของตนที่เป็นอุปสรรคในการเข้าถึงธรรมะในพระพุทธศาสนา และความไม่พึงพอใจในสถานะสตรีเพศของตนในสตรีสามัญชน และการตั้งสัตยาธิษฐานที่แสดงถึงความปรารถนาสูงสุดที่ตนเองต้องการให้เกิดขึ้นในชาติภพหน้า ซึ่งแนวคิดนี้ไม่ปรากฏกับสตรีในชนชั้นสูง เนื่องจากรัฐสุโขทัยเปิดโอกาสให้สตรีชั้นสูงมีอำนาจในการปกครองบ้านเมืองได้เทียบเท่ากับบุรุษ

คำสำคัญ: สัตยาธิษฐาน จารึกสุโขทัย โลกทัศน์

An Intercessory Prayer of Sukhothai People in Worldview of Perfection Case Study: Sukhothai Inscriptions

Parmita Nissa^{1*}

¹General Education Hospitality Industry Management Dusit Thani College

* parmitanissa@gmail.com

Abstract

The purpose of this study is to examine the worldview of the perfection of Sukhothai people through intercessory prayer that was found in 24 Sukhothai inscriptions. The results show that the intercessory prayer in the inscription is a record of 3 worldviews according to Buddhist principles, which are divided as follows 1) human prosperity desire are as follows: born to be a male, having a beautiful appearance and excellent personal qualities, wealthy, born in the ruling class, intelligence and healthy. 2) heavenly prosperity desire are as follows: ascension, having a supernatural power as Indra, recalling a former existence, and having superhuman abilities 3) nirvana prosperity desire are as follows: having a height of liberality as Vessantara, born in a religion of Mettaya, successfully attaining nirvana and enlightenment as a Buddha.

The intercessory prayer shows the frustration and supreme desire of Sukhothai women in their dissatisfaction with their own gender, which is an obstacle to accessing the dharma in Buddhism, and in their dissatisfaction with the status of middle-class women and intercessory prayer that shows supreme desire of what will going to be in next life. This concept was not found among aristocratic women because the Sukhothai state allowed aristocratic women to have the power to rule the country like men.

Keywords: Intercessory Prayer, Sukhothai Inscriptions, Worldview Perfection

1. บทนำ

ความสมบูรณ์แบบหรือความเพียบพร้อมเป็นสิ่งที่มนุษย์ทุกคนปรารถนา ในบางสังคมจะมีวรรณกรรมที่สะท้อนโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบที่มนุษย์ต้องการให้เกิดขึ้น เช่น วรรณกรรมเรื่องยูโทเปีย (Utopia) ผลงานของ ทอมัส มอร์ (Thomas More) ส่วนวรรณกรรมหรือวรรณคดีไทยพบการกล่าวถึงโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์ในเตภูมิกถาของพระยาสิทธิไทย ที่กล่าวถึงความสมบูรณ์แบบของมนุษย์ในอุตตรกฐทวีปและความเป็นจักรพรรดิราช

การตั้งสัตยาธิษฐานเป็นการแสดงออกถึงความปรารถนาในส่วนลึกภายในจิตใจมนุษย์รูปแบบหนึ่ง ซึ่งผู้ตั้งสัตยาธิษฐานมักจะขอในสิ่งที่ตนเองเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีเลิศที่สุดและเหมาะสมกับตนเองที่สุด ซึ่งบางสิ่งก็ไม่สามารถเป็นจริงได้ในชาติภพปัจจุบัน การตั้งสัตยาธิษฐานบางข้อจึงเป็นสิ่งที่ผู้ตั้งสัตยาธิษฐานปรารถนาให้เกิดขึ้นกับตนในชาติภพหน้าแทน

จากการศึกษาจารึกสุโขทัยที่กล่าวถึงการตั้งสัตยาธิษฐาน พบว่า จารึกเป็นเครื่องมือในการบันทึกโลกทัศน์แห่งความปรารถนาความสมบูรณ์แบบของชาวสุโขทัยไว้อย่างชัดเจน ซึ่งเป็นโลกทัศน์ทางพุทธศาสนา ได้แก่ ความปรารถนาในมนุษย์สมบัติ ความปรารถนาในสวรรค์สมบัติ และความปรารถนาในนิพพานสมบัติ

2. วัตถุประสงค์

บทความเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบของชาวสุโขทัยผ่านการตั้งสัตยาธิษฐานที่ปรากฏในจารึกสุโขทัยจำนวน 24 หลัก ซึ่งรวบรวมไว้ในหนังสือประชุมจารึกภาคที่ 8 จารึกสุโขทัย จัดพิมพ์โดยกรมศิลปากร ในปี

2548 ทั้งนี้ ผู้ศึกษาจะใช้ข้อมูลจากฐานข้อมูลจารึกในประเทศไทย ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร (องค์การมหาชน) ที่เผยแพร่ผ่านเว็บไซต์ <http://www.sac.or.th> เป็นหลัก เนื่องจากมีการปรับปรุงข้อมูลให้มีความถูกต้องและทันสมัย

3. เนื้อหา

การตั้งสัตยาธิษฐานเป็นข้อความที่แสดงถึงเจตจำนงตั้งหวังของปัจเจกบุคคลผู้หนึ่ง เมื่อมีการกล่าวซ้ำโดยปัจเจกบุคคลผู้อื่นจำนวนมากคำตั้งสัตยาธิษฐานจะกลายเป็นวาทกรรมที่สามารถแสดงถึงโลกทัศน์ของคนในสังคมได้ จากการศึกษาการตั้งสัตยาธิษฐานของชาวสุโขทัยกับโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบ : กรณีศึกษาจารึกสุโขทัย พบโลกทัศน์แห่งความปรารถนาความสมบูรณ์แบบซึ่งเป็นโลกทัศน์ทางพุทธศาสนา 3 ด้าน ดังนี้

3.1 ความปรารถนามนุษย์สมบัติ

National Office of Buddhism [1] ให้ความหมายของคำว่า “มนุษย์สมบัติ” ไว้ว่า การมีทรัพย์สินสมบัติ ยศถาบรรดาศักดิ์ การยกย่อง และความสุขกายสบายใจ คนผู้ที่จะได้มนุษย์สมบัตินี้จะต้องเป็นผู้ไม่ประมาทในคุณธรรม 4 ประการ คือ ถึงพร้อมด้วยความหมั่นเพียร ถึงพร้อมด้วยการรักษา ความมีเพื่อนเป็นคนดี และความเลื่อมใสชีวิตตามสมควร

จากการศึกษาข้อมูลในจารึกพบว่า ผู้ตั้งสัตยาธิษฐานมักขอให้ตนถึงซึ่งความเป็นผู้สมบูรณ์แบบในทางโลก (มนุษย์สมบัติ) สิ่งที่ปรารถนามักเป็นคุณสมบัติในอุดมคติซึ่งดีพร้อมกว่าคุณสมบัติที่ตนมีอยู่ในปัจจุบัน เป็นคุณสมบัติที่เหนือกว่าคนทั้งหลาย โลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบในทางโลกมักเป็นรูปธรรมที่สามารถจับต้องและมองเห็นได้

ในจารึกพบการตั้งสัตยาธิษฐานปรารถนามนุษย์สมบัติ 6 ประการ ได้แก่ การได้เกิดเป็นบุรุษ การมีรูปร่างหน้าตางามและมีคุณสมบัติส่วนตัวอันเป็นเลิศ การมีทรัพย์มาก การเกิดในชนชั้นปกครอง การมีสติปัญญาดี และการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ดังนี้

3.1.1 การได้เกิดเป็นบุรุษ

การตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ได้เกิดเป็นบุรุษพบในจารึกที่ผู้เป็นเจ้าของเป็นสตรี ทั้งที่เป็นสามัญชนและเป็นผู้มีชาติกำเนิดสูง เช่น

จารึกบ้านางเมาะ ผู้จารึกมีฐานะเป็นสตรีสามัญชน นางกระทำบุญทานถวายแด่พระศาสนาและได้ตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้เกิดเป็นบุรุษทุกชาติ ความว่า “**ขอจงได้ [เป็นผู้] ชายทุกทุก [ชาติ]**” [2]

จารึกฐานพระพุทธรูปแม่ศรีมหาตา ผู้จารึกคือพระเจ้าแม่ศรีมหาตา ซึ่งมีฐานะเป็นสตรีสูงศักดิ์ พระนางได้กระทำบุญสร้างพระพุทธรูปและตั้งสัตยาธิษฐานขอเกิดเป็นบุรุษ ความว่า “**พระเจ้าแม่ศรีมหาตา ขอปรารถนาเป็นผู้ชายชั่วหน้า จงข้าได้เป็นศิษย์ตนพระศรีอารีย์โพธิสัตว์เจ้าแต่ทานข้าทั้งผองแห่ง**” [3]

จารึกวัดโสการาม สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ พระนางทรงสร้างวัดโสการามและตั้งสัตยาธิษฐานขอเกิดเป็นบุรุษ ความว่า “**ด้วยบุญญาภาของข้าพเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าเกิดเป็นผู้ชายในอนาคต**” [4]

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า การที่สตรีปรารถนาจะเกิดเป็นบุรุษในภพหน้า เป็นเพราะโลกทัศน์ทางศาสนาที่ว่าบุรุษเพศจะสามารถเข้าถึงธรรม มีโอกาสได้ใกล้ชิดพระโพธิสัตว์หรือพระพุทธเจ้าได้มากกว่าสตรี ดังเช่นที่แม่ศรีมหาตาตั้งสัตยาธิษฐานขอเกิดเป็นบุรุษ และได้เป็นศิษย์ของพระศรีอารีย์เมตไตร

3.1.2 การมีรูปร่างหน้าตางามและมีคุณสมบัติส่วนตัวอันเป็นเลิศ

การมีรูปร่างหน้าตาเป็นค่านิยมที่มนุษย์แทบทุกคนปรารถนา เพราะรูปร่างหน้าตาเป็นภาพลักษณ์ที่ปรากฏต่อสายตาผู้อื่นเป็นอันดับแรก จากการศึกษาจารึกสุโขทัยพบว่า ผู้ที่ตั้งสัตยาธิษฐานขอให้รูปร่างหน้าตางามจะเป็นสตรี เช่น

จารึกบ้านางเมาะ ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐานความว่า “**ฝูงเทพดาทั้งหลาย ขอจงมีเนื้อดีนพรายงาม ตั้งอ้าแดงพิสาขา แลกอปรด้วยเบญจกัลยาณี**” [2]

จารึกคำอธิษฐาน ปรากฏการตั้งสัตยาธิษฐานความว่า “**ด้วยผลบุญอันกุปรารถนาโนสโต สภพทุกทุก.. จักเกิดแห่งใดแห่งใดก็ดีขอจงให้กูเป็นผู้ดีมีศรี[ระจา]** [ม] (ม)ลากงามหนักหนาเป็นคนก็ดี จูงอย่าให้รู้..(ง)มตั้งนางพิสาขาตราไปได้แก่ อรหันตผลมีอาตม สนิทอันอ่อนเกลี้ยงตั้งผิวคำ อันท่านชัตสา” [5]

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า สตรีสุโขทัยมีค่านิยมเกี่ยวกับความงามในอุดมคติเป็นไปในแนวทางเดียวกัน คือ การมีรูปร่างหน้าตาดีงามเหมือนกับนางวิสาขา พุทธสาวิกาในสมัยพุทธกาลผู้มีความงามอย่างเบญจกัลยาณี ได้แก่ มีผงงาม เนื้องาม ฟันงาม ผิวงาม และวัยงาม

การตั้งสัตยาธิษฐานที่ปรากฏตรงกันอีกประการหนึ่งคือ การขอให้ผิวพรรณงามเหมือนดังทองคำ ซึ่งคุณลักษณะนี้เป็นความงามตามอุดมคติของมหาบุรุษ คือ สุวณฺณวณฺโณ หมายถึง การมีผิวพรรณวรรณะประดุจทองคำ

นอกจากนี้ยังพบว่าผู้ตั้งสัตยาธิษฐานปรารถนาคุณสมบัติส่วนตัวอันเป็นเลิศในด้านอื่นนอกเหนือจากรูปร่างหน้าตาด้วย เช่น

จาริกป่านางเมฆา กล่าวถึงการตั้งสัตยาธิษฐานขอให้มิเสียงไพเราะเหมือนกนิรีและนกกการเวก ความว่า “๐ ขอจูงมีเสียงไพเราะดังกนิร กรภิก” [2]

คุณสมบัติการมีเสียงอันไพเราะเหมือนนกกการเวกเป็นคุณสมบัติประการหนึ่งของมหาบุรุษเช่นกัน คือ พรหมสสุโร กรวิกภาณี หมายถึงพระโพธิสัตว์มีเสียงเหมือนพรหม และมีสำเนียงเหมือนนกกการเวก

โลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบในด้านรูปร่างหน้าตาและคุณสมบัติส่วนตัวอันเป็นเลิศ อาจเป็นโลกทัศน์ที่เป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ หรืออาจเป็นโลกทัศน์ที่เป็นค่านิยมซึ่งมาจากพระไตรปิฎก ที่ชนิกาย ปาฏิหารค ในเรื่องลักษณะมหาบุรุษ 32 ประการ ก็ได้

3.1.3 การมีทรัพย์มาก

การเป็นผู้มีทรัพย์มากถือเป็นคุณสมบัติที่มนุษย์พึงปรารถนา เพราะทรัพย์เป็นเครื่องมือที่สามารถทำให้มนุษย์บรรลุถึงสิ่งที่ตนเองปรารถนาได้ ไม่ว่าจะเรื่องทางโลกหรือเรื่องทางศาสนาที่ยังคงข้องเกี่ยวกับทรัพย์ เช่น การทำทาน การสร้างหรือหรือการบูรณะศาสนสถาน การอุปัฏฐากพระภิกษุสงฆ์ เป็นต้น ซึ่งในจาริกสุโขทัยพบการตั้งสัตยาธิษฐานเกี่ยวกับการขอให้ทรัพย์สมบัติมาเกิดแก่ตนเองอยู่หลายหลัก เช่น

จาริกเขาสุมณกฎ กล่าวว่าหากผู้ใดได้สักการบูชาพระบาทลักษณะ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะได้เกิดเป็นเศรษฐี ความว่า “มิว่าเกิด.....สมบัติอัน.....รตติ.....ทั้ง.....เป็นพระ.....เศรษฐียิ่งพระ..... เมื่อที่แล้วก็จักได้...เป็นสมบัตินั้นแลมิอย่างเลย” [6]

จาริกวัดเขมา กล่าวถึงคำตั้งสัตยาธิษฐานของเจ้าเทพธูจีว่า หากยังต้องมาเกิดในชาติภพใด ๆ ก็ขอให้สมบัติมาเกิดกับตนเองในทุก ๆ ชาติ ความว่า “แลภูเกิดมาในชาติใด ๆ ก็ดี ขอภูมิปรัชญาแลสมบัติมาเกิดแก่ภูทุก ๆ กำเนิด พยาธีก้อย่ามีแก่ภู อันหนึ่งอันสงส์ อันภูได้บวช” [7]

จาริกลานเงินเสด็จพ่อพระยาสอย กล่าวถึงสมเด็จพระมหาโมลีฯ ตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนเป็นผู้มีทรัพย์ นอกจากนี้ยังระบุเพิ่มเติมด้วยว่าจะใช้ทรัพย์นั้นเพื่อเป็นทาน ความว่า “**ขอมิขุมเงินขุมทอง อาจให้ทาน**” [8]

ดังนั้น แสดงให้เห็นว่าการมีทรัพย์มากเป็นโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบที่ชาวสุโขทัยปรารถนา แม้กระทั่งผู้มีฐานะทางสังคมสูงมีทรัพย์มากอยู่แล้วก็ยังปรารถนาที่จะคงสถานะความเป็นผู้มีทรัพย์เอาไว้เมื่อต้องถือกำเนิดในชาติภพต่อไป โดยข้อความในจาริกยังแสดงให้เห็นว่าทรัพย์สมบัติถือเป็นเครื่องเบิกทางในการใช้สร้างบุญกุศลอีกทางหนึ่งด้วย

3.1.4 การเกิดในชนชั้นปกครอง

ชนชั้นปกครองถือเป็นชนชั้นที่มีอภิสิทธิ์ในการดำเนินชีวิตมากกว่าคนในชนชั้นอื่น การได้เกิดในชนชั้นปกครองจึงเป็นโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบที่คนทุกชนชั้นพึงปรารถนา โดยเฉพาะคนที่อยู่ในชนชั้นใต้การปกครอง

ในจาริกสุโขทัยพบการตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ได้เกิดในชนชั้นปกครอง โดยเจาะจงขอให้ไปเกิดในตระกูลกษัตริย์ เช่น

จาริกแผ่นดินบุควัดมหาธาตุ ผู้จาริกอยู่ในชนชั้นสามัญชน และได้ตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ได้กำเนิดในตระกูลกษัตริย์ผู้เป็นนักราชผู้ มีทรัพย์ให้ทาน มีความห้าวหาญ จนเลื่องลือไปทุกแดน ความว่า “**ขอมาอุบัติในกษัตริย์ตระกูลไพเราะสุร เปรมปราษฎ์ อาจโอยทาน หาญห้าว ลือทั่วทุกแดน แสนสาธุ**” [9]

การตั้งสัตยาธิษฐานขอให้เกิดในตระกูลกษัตริย์นี้ ผู้ตั้งสัตยาธิษฐานอาจจะตั้งความปรารถนาเพื่อให้ตนเองได้มีอำนาจ มีชื่อเสียงเกียรติยศ มีทรัพย์สร้างบุญโดยการทำทานมากกว่าชาตินี้ที่เกิดเป็นเพียงสามัญชน

จาริกเขาสุมณกฎ ข้อความในจาริกกล่าวว่า หากผู้ใดได้สักการบูชาพระบาทลักษณะ เมื่อเกิดเป็นมนุษย์จะได้ครองราชย์เป็นจักรพรรดิราชา ความว่า “คนดังฤแล.....สมบัตินั้นอันหนึ่ง **มิว่าเกิดเป็น.....ยอมได้เสวยสมบัติ.....จักรพรรดิราชา**ได้เป็น.....แลบมิ ได้เชิญ” [6]

จาริกลานเงินเสด็จพ่อพระยาสอย ไม่พบการตั้งสัตยาธิษฐานขอให้เกิดเป็นพระจักรพรรดิราชา แต่ขอให้มีความสมบูรณ์ของพระจักรพรรดิราชา ได้แก่ ขอให้มิเมี้ยแก้ว ลูกแก้ว หลานแก้ว มนตรีแก้ว ช่างแก้ว และโยธาแก้ว ยกเว้นจักรแก้วที่ไม่ได้กล่าวถึง ความว่า “**ขอมิขุมเงินขุมทอง อาจให้ทาน ขอมิเมี้ยแก้ว ลูกแก้ว หลานแก้ว มนตรีแก้ว ช่างแก้ว โยธาแก้ว**” [8]

จะสังเกตว่าการตั้งสัตยาธิษฐานให้เกิดในชนชั้นปกครองมักจะเป็นการตั้งสัตยาธิษฐานของคนในชนชั้นใต้ปกครอง เพื่อแสดงความปรารถนาที่จะหลุดพ้นจากการอยู่ภายใต้การปกครองของผู้อื่น สะท้อนให้เห็นโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบที่ชนชั้นใต้ปกครองพึงปรารถนาอย่างชัดเจน

3.1.5 การมีความสามารถ

การเป็นผู้มีความสามารถเป็นคุณสมบัติที่ทุกคนพึงปรารถนา เพราะความสามารถจะนำมาซึ่งความสำเร็จในด้านต่าง ๆ

จาริกวัดเขมา กล่าวถึงครั้งเจ้าเทพรุจิอุปสมบท และได้บำเพ็ญกุศลพร้อมกับญาติทั้งหลาย ในตอนท้ายของจาริกเจ้าเทพรุจิตั้งสัตยาธิฐานขอให้เป็นผู้มีปรีชาญาณ ซึ่งหมายถึงมีความสามารถ ความว่า “แลภูเกิดมาในชาติใด ๆ ก็ดี **ขอมุมิปรีชาญาณ**แลสมบัติมาเกิดแก่กูทุก ๆ กำเนิด พยาธิก็อย่ามีแก่กู อันหนึ่งอันสงส์ อันกูได้บวช” [7]

จากการศึกษาจาริกสุโขทัย มีจาริกเพียงหลักเดียวที่กล่าวถึงการตั้งสัตยาธิฐานขอให้ปรีชาญาณ หรือมีความสามารถ ส่วนจาริกหลักอื่น ๆ จะเป็นการตั้งสัตยาธิฐานขอแบบเฉพาะเจาะจงมากกว่าการขอแบบภาพรวม

3.1.6 การมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

การขอให้มีความสุขภาพร่างกายสมบูรณ์แข็งแรงพบมากในจาริกสมัยสุโขทัย เพราะความไม่มีโรคเป็นคุณสมบัติเบื้องต้นที่จะทำให้มนุษย์สามารถใช้กำลังกายและสติปัญญาในการประกอบกิจการต่าง ๆ ได้อย่างราบรื่น เช่น

จาริกคำอธิษฐาน กล่าวถึงการตั้งสัตยาธิฐานขอให้เป็นที่มีความสุขภาพร่างกายแข็งแรงปราศจากโรคภัยต่าง ๆ เช่น การเจ็บป่วยไม่มีเรี่ยวแรง เป็นหิด เป็นฝี ตาเป็นฝ้า (ต้อกระจก) เป็นเนื้องอก เป็นมะเร็ง ความว่า “**พยาธิอันปดอันมีในต้นว่า ไข้เจ็บเล็บเหนื่อย(เมื่อย) ห้านคร้านฮิดเป็นหิดเป็นฝีอันปดกล่าวฝ้าตา _____ แลแก้ถ้วนสิ่งอันร้ายยิ่งกว่าฝิบ _____ [ฝิ]เต่งฝิมะเร็งลำโหด (พ)วกไผ่อยา _____ มาวันกระสันแลห _____**” [5]

จาริกวัดเขมา เจ้าเทพรุจิตั้งสัตยาธิฐานขอให้ไม่มีโรคภัย ความว่า “กูทุก ๆ กำเนิด พยาธิก็อย่ามีแก่กู อันหนึ่งอันสงส์ อันกูได้บวช” [7]

จาริกนายศรีโยธาออกบวช กล่าวถึงนายศรีโยธาตั้งสัตยาธิฐานขอให้ไม่มีโรคภัยมาทำอันตราย ขอให้มีความสุขยืนสองแสนปี ความว่า “พ้นจากโอสสงสารอำนาจพยาธิอาพาธอันตรายจูงอย่าได้มีอายุยืนได้ญิบแสนปี” [10]

ตัวอย่างข้างต้นแสดงว่า คนในสมัยสุโขทัยไม่ได้ต้องการความสุขสมบูรณ์แบบทางวัตถุเพียงอย่างเดียว แต่ยังต้องการสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงและการมีอายุยืนด้วย นอกจากนี้ยังอาจอนุมานต่อไปได้ว่าระบบสาธารณสุขและความก้าวหน้าทางการแพทย์ในสมัยสุโขทัยอาจจะยังไม่ดีนัก ผู้คนจึงปรารถนาการมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง

3.2 ความปรารถนาสวรรค์สมบัติ

National Office of Buddhism [1] ให้ความหมายคำว่า สวรรค์สมบัติ ไว้ว่า สมบัติที่มีความสุขกายสบายใจ อันละเอียด ประณีต วิจิตรตระการตากว่ามนุษย์สมบัติมากมาย ซึ่งผู้ที่ประสบสวรรค์สมบัติได้ จะต้องประกอบด้วยความไม่ประมาทในคุณธรรม 4 ประการ 1. ถึงพร้อมด้วยศรัทธา คือ เชื่อในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว เป็นต้น 2. ถึงพร้อมด้วยศีล คือ การรักษากาย วาจาให้เรียบร้อย 3. ถึงพร้อมด้วยการบริจาคทาน คือ การเสียสละแบ่งปัน 4. ถึงพร้อมด้วยปัญญา คือ รู้จักความดี ความชั่ว เป็นต้น

การตั้งสัตยาธิฐานขอสวรรค์สมบัติ เป็นโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบอันจะเกิดขึ้นในโลกหน้า ในกรณีที่ผู้ตั้งสัตยาธิฐานยังไม่อาจเข้าถึงนิพพาน ก็ขอให้ได้ครอบครองสมบัติสวรรค์ และคุณสมบัติต่าง ๆ อันเป็นทิพย์

จากการศึกษาจาริกสุโขทัยพบการตั้งสัตยาธิฐานขอให้ตนเองได้ครอบครองสวรรค์สมบัติ 4 ประการ คือ การได้ขึ้นสวรรค์ การมีฤทธิ์เหมือนพระอินทร์ การระลึกชาติได้ และการมีความสามารถเหนือมนุษย์ธรรมดา ดังนี้

3.2.1 การได้ขึ้นสวรรค์

แนวคิดเรื่อง นรก – สวรรค์ เป็นแนวคิดที่มีอยู่ในทุกศาสนา หากยังไม่สามารถบรรลุธรรมอันสูงสุด การได้ขึ้นสวรรค์ก็มักจะเป็นความปรารถนาสูงสุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ที่ต้องการพบในชีวิตหลังความตาย

ในจาริกสุโขทัยพบการตั้งสัตยาธิฐานให้ได้ขึ้นสวรรค์ในจาริกหลายหลักด้วยกัน มีทั้งการตั้งสัตยาธิฐานขอให้ได้ขึ้นสวรรค์แบบไม่เฉพาะเจาะจง โดยใช้คำว่า เมืองฟ้าหรือชั้นฟ้า และขอให้ได้ขึ้นสวรรค์แบบเฉพาะเจาะจงโดยการระบุขอไปเกิดในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ และสวรรค์ชั้นดุสิต เช่น

จาริกเจตีย์วิหาร ผู้จาริกตั้งสัตยาธิฐานขอให้ไปเกิดในเมืองฟ้า “**ให้ได้เมื่อเกิด _____ (เมื่)องฟ้าที่ดี**” [11]

จาริกคำอธิษฐาน ผู้จาริกตั้งสัตยาธิฐานขอให้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ “**กูได้เอาต[น]เกิดในชั้นฟ้าตา [วติงสา]**” [5]

จาริกแผ่นตึกวัดมหาธาตุ ผู้จาริกตั้งสัตยาธิฐานขอให้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ “**ส่วนตนกูข้าขอไปเกิด เอากำเนิดในดุสิตคัลลพิตรโมตรี**” [9]

จาริกป่านางเมาะ ผู้จาริกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ไปเกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต “**ขอจุงได้เปนม+ เมื่อเกิดในเมืองฟ้า อันชื่อดุสิตาสวรรค์ / ขอจุงพิเศษกว่าเทพดาหน...**” [2]

การตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ได้เกิดบนสวรรค์ชั้นดุสิต ยังสะท้อนโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบที่เชื่อมโยงไปถึงความเชื่อเรื่องศาสนาในยุคพระศรีอารียเมตไตรย เนื่องจากสวรรค์ชั้นดุสิตเป็นที่ประทับของพระศรีอารียเมตไตรย พระโพธิสัตว์ผู้ที่จะลงมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคต

3.2.2 การมีฤทธิ์เหมือนพระอินทร์

พระอินทร์ประทับอยู่ที่สวรรค์ชั้นดาวดึงส์ มีอำนาจเหนือเทพดาทั้งหลาย

จาริกจาริกป่านางเมาะ พบการตั้งสัตยาธิษฐานของตนให้มีฤทธิ์เหมือนพระอินทร์ ความว่า “**ขอจุงมีฤทธิ์เดชาดังพระอินทร์**” [2]

การตั้งสัตยาธิษฐานลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าความสมบูรณ์แบบในสายตามนุษย์คือการเป็นผู้มีฤทธิ์มีอำนาจเหนือผู้อื่น สะท้อนให้เห็นว่าสภาพสังคมในสมัยสุโขทัยอาจเต็มไปด้วยการกดขี่ การมีฤทธิ์มีอำนาจจึงเป็นสิ่งพึงปรารถนาไม่ว่าจะในโลกนี้หรือโลกหน้าก็ตาม

3.2.3 การมีอภิญาญา

มนุษย์บางคนปรารถนาการมีอำนาจพิเศษเหนือมนุษย์ธรรมดา เช่น การระลึกชาติ การมีตาทิพย์ ใจทิพย์ หูทิพย์

จาริกลานเงินเสด็จพ่อพระยาสอย ด้านที่ 2 กล่าวถึงการตั้งสัตยาธิษฐานขอให้มีความสามารถดังกล่าว ความว่า “**ขอรูจักชาติกำเนิดอัน ธ(เกิด)___คน ธ ขอใ้งามยินแรง ขอหลัก ขอมิข่านะในสงคราม ขอมิตาทิพย์ ใจทิพย์ หูทิพย์**” [8]

จากตัวอย่างข้างต้นพบว่า การตั้งสัตยาธิษฐานในจาริกลานเงินเสด็จพ่อพระยาสอย ตรงกับหลักอภิญาญา 6 ในพระพุทธศาสนา ได้แก่ ทิพโอสถ (การมีหูทิพย์) เจโตปริยญาณ (การกำหนดรู้ใจผู้อื่นได้) ปุพเพนิวาสานุสติญาณ (การระลึกชาติได้) และทิพจักขุ (การมีตาทิพย์) ส่วนอภิญาญาที่ไม่ได้กล่าวถึงในจาริก คือ อิทธิวิธี (การแสดงฤทธิ์ได้) และ อาสวักขยญาณ (การทำอาสวะให้สิ้นไป) ซึ่งเป็นอภิญาญาสำหรับพระอริยบุคคลเท่านั้น

3.3 ความปรารถนานิพพานสมบัติ

National Office of Buddhism [1] ให้ความหมายของคำว่า นิพพานสมบัติ ไว้ว่า การดับกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวง คนผู้ถึงพระนิพพาน ย่อมไม่เกิด ไม่แก่ ไม่เจ็บ ไม่ตายอีกต่อไป เป็นความสุขที่ยอดเยี่ยม ไม่มีความสุขอันยิ่งไปกว่า ซึ่งแนวทางปฏิบัติเพื่อให้ถึงพระนิพพานนั้น ได้แก่ บุญกิริยาวัตถุ 3 ประการ คือ 1. ทานมัย บุญสำเร็จด้วยการบริจาคทาน 2. สีลมัย บุญสำเร็จด้วยการรักษาศีล 3. ภาวนามัย บุญสำเร็จด้วยการเจริญจิตตภาวนา

การบรรลุตรรณหรือการเข้าถึงพระเป็นเจ้าคือเป้าหมายสูงสุดของทุกศาสนา รัฐสุโขทัยเป็นรัฐที่มีการยอมรับนับถือพุทธศาสนาเป็นหลัก การเข้าถึงนิพพานสมบัติจึงเป็นโลกทัศน์ความสมบูรณ์แบบอันสูงสุดที่พุทธศาสนิกชนปรารถนา

จากการศึกษาจาริกสุโขทัยพบการตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนเองมีคุณสมบัติต่าง ๆ อันจะนำไปสู่นิพพานมากที่สุด จำแนกได้ 4 ประการ ได้แก่ การเป็นผู้มีใจตั้งพระเวสสันดร การได้เกิดในศาสนาของพระศรีอารียเมตไตรย การได้เข้าสู่นิพพาน และการได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า ดังนี้

3.3.1 การเป็นผู้มีใจตั้งพระเวสสันดร

การเป็นผู้มีใจตั้งพระเวสสันดร หมายถึง การเป็นผู้มีความสามารถในการให้ทาน

จาริกป่านางเมาะ ผู้จาริกได้ตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนเองมีใจศรัทธาตั้งพระเวสสันดร สามารถสละทานให้แก่ไตรสรณคมน์ ขอให้ตนสามารถทำทานไม่รู้จบสิ้น ไม่มีใจคิดท้อถอยหรืออาลัยในการให้ทานนั้น ความว่า “**ขอจุงมีใจอันศรัทธาตั้งพระมหาเพสสันดร ๐ ขอจุงสวะแก่ ไตรสรณาคม อันนตรกาล ขอจุงไอยทานอย่ารู้สิ้น ขอจุงไอยทานแล้วอย่ามีใจคิดพ้ออาลัยโสภ**” [2]

การให้ทานเป็นธรรมะเบื้องต้นตามหลักบุญกิริยาวัตถุ 3 คือ ทาน ศีล ภาวนา ซึ่งการทำทานเป็นแนวทางปฏิบัติขั้นแรกสุดเพื่อเข้าถึงธรรมขั้นสูง เป็นหลักธรรมเบื้องต้นในการละกิเลสอย่างหยาบ พระเวสสันดรให้ทานทั้งทรัพย์สินเงินทอง ลูก และเมีย ซึ่งเป็นการบำเพ็ญทานบารมีในระดับพระโพธิสัตว์ที่มีมนุษย์ธรรมดาไม่อาจกระทำตามได้ ดังนั้น การตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนเองมีใจศรัทธาสามารถให้ทานได้อย่างพระเวสสันดรจึงเป็นโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบประการหนึ่งที่มนุษย์พึงปรารถนาเพื่อที่จะพาดนเข้าสู่นิพพานได้ในท้ายที่สุด

3.3.2 การได้เกิดในศาสนาของพระศรีอาริยมตไตรย

การได้พบพระศาสนาเป็นโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบที่ชาวสุโขทัยตั้งสัตยาธิษฐานขอมากที่สุด เพราะการได้พบพระศาสนาหรือการได้เกิดในศาสนาพระศรีอาริยมตไตรยถือเป็นหนทางที่จะนำไปสู่นิพพานสมบัติได้ เช่น

จารึกแผ่นตึบกัวดมหาราตุ ผู้จารึกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนเองได้เกิดในสวรรค์ชั้นดุสิตเพื่อจะได้พบพระศรีอาริยมตไตรยโพธิสัตว์ และเมื่อพระโพธิสัตว์จุติลงมายังโลกมนุษย์เพื่อตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าก็ขอให้ตนได้เกิดในตระกูลกษัตริย์ ได้ฟังธรรมจากพระพุทธเจ้าและได้ออกบวชในที่สุด ความว่า “ส่วนตนกูข้าขอไปเกิด เอากำเนิดในดุสิตคัลลพิตรไมตรี เมื่อพระศรีสรรเพชญ์ เสด็จมาเป็นพระพุทธ ขอมอบตบตีในกษัตริย์ตระกูล ไพเราะสุร เปรม...บุชา ทนฟังขพุง ธรรมเทศนาสม(เด็จ)พระเจ้า ขอเข้าบวชทรงผนวชขมบุญ ภูล บาทรจีพรอย่าพัก กรโกนเกศ” [9]

จารึกบ้านางเมาะ ผู้จารึกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้พบพระศรีอาริยมตไตรย ความว่า “๐ เมื่อพระพุทธศรีอาริยมตริ จัก...ในโลกนี้ ๐ เมื่อจักได้ต.....พจญเดจญาน” [2]

จารึกวัดสรศักดิ์ ผู้จารึกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้พบศาสนาพระศรีอาริยมตไตรยทุกชาติไป ความว่า “เถรเจ้าและนายสรศักดิ์ไว้ค่านับกับจารึกต่อสิ้นกัลปาวสานดูข้าท่านทั้งหลายชวนชวยทำในศาสนานี้จะปรารถนาทันศาสนาพระศรีอาริยมตริโพธิสัตว์ทุกชาติ” [12]

จารึกที่ฐานพระพุทธรูปสุโขทัย (นายญี่บุญ) ผู้จารึกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้พบศาสนาพระศรีอาริยมตไตรย ความว่า “พระเจ้านายญี่บุญแลแม่จันแล นางเริม นางไร แล้วเจ้าไสอนานท์ ลูกชายสายใจชื่อนางยอดตู่ทั้งหลายขอพบพระศรีอาริยมตริเจ้าอื่น” [13]

จารึกวัดโสกการาม ผู้จารึกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้ฟังธรรมของพระศรีอาริยมตไตรย และขอให้พระศรีอาริยมตไตรยสรรเสริญตนท่ามกลางที่ประชุม ความว่า “ด้วยบุญญาภาพของข้าพเจ้า...ขอให้ได้สดับธรรมอันประเสริฐของพระพุทธเมตไตรย อีกทั้งขอให้ข้าพเจ้าได้สะสมบุญสมภารทั้ง ๓ (คือ ทาน ศีล ภาวนา) ประดุจประทับตราไว้ ขอพระพุทธเมตไตรยพระองค์นั้น จงสรรเสริญยกย่องข้าพเจ้าในท่ามกลางที่ประชุม (พุทธ) บริษัท” [4]

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่า คนในสมัยสุโขทัยมีค่านิยมยอมรับนับถือในคติพระศรีอาริยมตไตรยเป็นอย่างมาก ในคัมภีร์พุทธวงศ์กล่าวพระศรีอาริยมตไตรยจะมาตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าในอนาคตกาล โดยจะเป็นพระพุทธเจ้าพระองค์ที่ 5 ของภัทรกัปนี้ ดังนั้น การตั้งสัตยาธิษฐานในลักษณะนี้แสดงให้เห็นว่าชาวสุโขทัยเชื่อว่าการเกิดในยุคพระศรีอาริยมตไตรยจะเป็นหนทางที่จะพาตนเข้าสู่นิพพานได้ในอนาคต

3.3.3 การได้เข้าสู่นิพพาน

การได้เข้าสู่นิพพานเป็นเป้าหมายสูงสุดในพุทธศาสนา เป็นการหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวัฏซึ่งมีแต่ความทุกข์ ในจารึกสุโขทัยพบการตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ถึงพระนิพพานอยู่หลายหลัก เช่น

จารึกวัดช้างล้อม ผู้จารึกได้ออกบวชและตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้ข้ามสังสารวัฏไปสู่นิพพาน ความว่า “พนมสาคำเอาใจตั้งสบรรธาธรรมชาติเรกอเนกไมตรี ศรีสังกะ เพื่อจักใครข้ามจากสงสาร เมื่อเนียรพานที่มั่น” [4]

จารึกแผ่นตึบกัวดมหาราตุ ผู้จารึกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้เข้าถึงนิพพาน ความว่า “โดยพระไปนิรพานพากฟ้า ขอได้เยี่ยมภูอิฐฐานนี้แต่ อันนี้ชื่อผู้กระทำพระ” [9]

จารึกลานเงินเสด็จพ่อพระยาสอย ผู้จารึกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้เข้าถึงนิพพานอันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ ความว่า “มหาปทโมกษนิรพานสถานอันดีตราบ ๓ ไปได้แก่นิรพานไซร์ ขอรูจักชาติกำเนิดอัน ๓(เกิด) ...ชิ นอนในไสยาสน์ อย่าได้เห็นคราบเลย จุงได้ไปเสวยมหาปทโมกษนิรพานอันเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์เลยแล” [8]

จากตัวอย่างข้างต้นจะเห็นได้ว่าโลกทัศน์ความสมบูรณ์แบบของชาวสุโขทัยคือการได้หลุดพ้นจากสังสารวัฏอันเป็นทุกข์ เป็นความปรารถนาในอุดมคติที่แสดงว่าในท้ายที่สุดแล้วมนุษย์ทุกคนย่อมต้องการพบกับความสุขสงบในชีวิตซึ่งไม่ใช่ความสุขที่เกิดจากการมีทรัพย์สมบัติและคุณสมบัติต่าง ๆ การหลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิดยังเป็นอุดมคติสากลที่พบในทุกศาสนาไม่ใช่เฉพาะในศาสนาพุทธเท่านั้น

3.3.4 การได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้า

การได้ตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าเป็นโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบในทางธรรมที่สูงที่สุดในบรรดาโลกทัศน์ทั้งหลาย การบรรลุธรรมเป็นการพาตนเองข้ามสังสารวัฏแต่เพียงผู้เดียว แต่การตรัสรู้เป็นพระพุทธเจ้าจะสามารถนำผู้อื่นข้ามสังสารวัฏไปได้อีกจำนวนมหาศาล เช่น

จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร กล่าวถึงพระยาสิทธิโยออกผนวชและทรงตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ได้เกิดเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อจะพาสัตว์ทั้งปวงข้ามภพทั้งสาม ความว่า “ผลบุญที่อาตมาบวชในศาสนาของพระพุทธ พระผู้เป็นเจ้าครั้งนี้

อาตมาไม่ยากได้จักรพรรดิสมบัติอินทสมบัติ พรหมสมบัติ อาตมาอยากขอมอบอาตมา ประรณาเป็นพระพุทธเจ้า เพื่อนำ สัตว์ทั้งปวงข้ามไตรภพนี้” [15]

จาริกวัดโสการาม สมเด็จพระราชาเทวีศรีจุฬาลักษณ์ พระอัครมเหสีในสมเด็จพระมหาธรรมราชา ทรงตั้ง สัตยาธิษฐานขอให้ได้ตรัสรู้เหมือนกับพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ความว่า “ข้าพเจ้าจมอยู่ในมหาสมุทร คือ วัฏฏสงสารอันเยือกเย็น ด้วยน้ำ ซึ่งให้แต่ความลึกและหาฝั่งมิได้เป็นเบื้องต้น ขอจงบรรลุมโพิธิ (ความตรัสรู้) เหมือนพระพุทธทั้งหลาย” [4]

นอกจากนี้ในจาริกหลักอื่น ๆ เป็นการตั้งสัตยาธิษฐานขอเกิดเป็นพระพุทธเจ้า โดยที่ไม่ได้ระบุความ ประรณาอื่นใดเป็นพิเศษ เช่น

จาริกวัดศรีชุม ผู้จาริกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้เป็นพระพุทธเจ้า ความว่า “ประรณาเป็นพระพุทธรมหา อุดมจึงภิเษกมออกจากรัตนภูมิ สพายบาตร” [16]

จาริกฐานพระพุทธรูปนายทิดใส ผู้จาริกตั้งสัตยาธิษฐานขอให้ตนได้โพธิสมภารเป็นพระพุทธเจ้า ความว่า “ข้าพพระพุทธเจ้าผู้ชื่อนายทิดใส หากกระทำด้วยศรัทธา ประรณาโพธิสมภารอันดี” [17]

จากการศึกษาโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบของชาวสุโขทัย พบว่า คนในยุคนี้ประรณาความ เพียบพร้อมในชีวิตทั้งในโลกนี้และโลกหน้า รวมไปถึงความประรณาที่จะหลุดพ้นจากโลก สะท้อนให้เห็นถึงความต้องการใน เบื้องลึกของจิตใจของมนุษย์ที่ยังไม่ถูกเติมเต็ม โลกทัศน์ความสมบูรณ์แบบนี้อาจเปลี่ยนแปลงไปได้ตามยุคสมัย ตามบริบทของ สังคม ซึ่งมีความน่าสนใจที่จะศึกษาต่อไปในอนาคต

4. บทสรุป

จากการศึกษาการตั้งสัตยาธิษฐานของชาวสุโขทัยพบว่า การตั้งสัตยาธิษฐานไม่ได้เป็นแค่การแสดงความมุ่งหวังหรือความ ประรณาของมนุษย์เท่านั้น แต่ยังเป็นการสะท้อนความอดัดค้ำข้อใจบางประการที่แอบซ่อนอยู่ในเบื้องลึกของจิตใจมนุษย์ด้วย การตั้งสัตยาธิษฐานบางข้อสะท้อนความเชื่อลึกลับที่ในสังคมรัฐสุโขทัย อาทิ การขอให้เกิดเป็นบุรุษในจาริกวัดโสการาม ของสมเด็จพระราชาเทวีศรีจุฬาลักษณ์ จาริกฐานพระพุทธรูปแม่ศรีมหาตา ของแม่ศรีมหาตา จาริกบ้านางเมาะ ของบ้านางเมาะ การตั้งสัตยาธิษฐานขอให้เกิดเป็นบุรุษเป็นความประรณาของทั้งสตรีสูงศักดิ์และสตรีที่เป็นสามัญชน แสดงให้เห็นว่า การเกิดเป็นสตรีไม่ว่าจะอยู่ในชนชั้นหรืออยู่ในฐานะใด เมื่อมองในแง่ศาสนาก็ยังมีความรู้สึกว่าคุณสมบัติของตนไม่ทัดเทียมกับบุรุษ

คติความเชื่อที่ถือระบบชายเป็นใหญ่เป็นความเชื่ออันเนื่องมาจากศาสนาพราหมณ์ Thai Women Empowerment and Activity Development Subcommittee กล่าวว่า “จะเห็นได้จากมานุษยศาสตร์ของอินเดีย มีความเกี่ยวข้องกับสตรี ว่า เมื่อเยาว์บิดาเป็นผู้คุ้มครองรักษา เมื่อเป็นใหญ่เป็นหน้าที่ของสามี และเมื่อแก่เฒ่าเป็นหน้าที่ของบุตรชาย ส่วนจีนก็มีความ เชื่อว่า การได้บุตรหญิงถือว่าขาดทุน ยังมีบุตรหญิงมากถือว่าครอบครัวนั้นเคราะห์ร้าย เป็นต้น” [19] แนวคิดดังกล่าวทำให้ สังคมไทยตั้งแต่อดีตให้คุณค่าบุรุษมากกว่าสตรี มีพื้นที่และมีสิทธิในสังคมมากกว่า สามารถกำหนดความเป็นไปของสตรีได้

ความอดัดค้ำข้อใจเรื่องเพศสภาพการเกิดเป็นสตรีของสตรีในสมัยสุโขทัยส่วนมากเป็นความคับข้องใจในแง่ของ คุณสมบัติในการบรรลุลุธรรม และการได้เป็นสาวกของพระพุทธเจ้าในอนาคตมากกว่าการคับข้องใจในสถานภาพและบทบาท ของสตรีในสังคม เนื่องจากข้อปฏิบัติในทางศาสนาได้ให้สิทธิบุรุษมากกว่าสตรีมาตั้งแต่สมัยพุทธกาล Kritsana Raksachom [20] กล่าวว่า “การบวชภิกษุณีต้องผ่านขั้นตอนการเป็นสิกขมานา รักษาสิกขาบท 6 ข้อเป็นเวลา 2 ปี หากสิกขมานาล่วง ละเมิดธรรมข้อใดข้อหนึ่ง ย่อมเสียสิทธิในการบวชเป็นภิกษุณี เมื่อได้บวชแล้วยังต้องถือศีลมากถึง 311 ข้อ ในขณะที่พระสงฆ์ ถือศีลเพียง 227 ข้อเท่านั้น” ข้อจำกัดดังกล่าวทำให้สตรีที่มุ่งบรรลุลุธรรมมีความประรณาที่จะได้เกิดเป็นบุรุษ เนื่องจากบุรุษ เพศนั้นเอื้อต่อการเข้าถึงธรรมได้มากกว่าสตรี

ค่านิยมการเกิดเป็นบุรุษนี้น่าจะแพร่หลายอยู่พอสมควรในสังคมรัฐสุโขทัยและรัฐใกล้เคียง ดังจะเห็นได้จากจาริกหลาย หลักที่ผู้ตั้งสัตยาธิษฐานสตรีขอให้ตนเองได้เกิดเป็นบุรุษและได้เป็นสาวกของพระศรีอาริยมตไตรย เช่น

จาริกฐานพระพุทธรูปแม่ศรีมหาตา กล่าวว่า “พระเจ้าแม่ศรีมหาตา ขอประรณาเป็นผู้ชายชั่วหน้า จงข้าได้เป็น ศิษย์ตนพระศรีอาริย์โพธิสัตว์เจ้า แต่ทานข้าทั้งผองแห่ง” [3]

จาริกบ้านางเมาะ กล่าวว่า “๐ เมื่อพระพุทธศรีอาริย์มตรี จัก....ในโลกนี้ ๐ เมื่อจักได้ต.....พญูเดจญาณกได้” [2]

การตั้งสัตยาธิษฐานขอเกิดเป็นบุรุษและความประรณาอยากเกิดในยุคของพระศรีอาริยมตไตรยซึ่งถือเป็นยุคสมัยใน อุดมคติ เป็นการตั้งสัตยาธิษฐานที่สตรีชนชั้นสูงและสตรีชนชั้นสามัญชนมีแนวคิดร่วมกัน

ยุคของพระศรีอารยเมตไตรย มนุษย์มีความเจริญและมีสถานภาพเท่าเทียมกัน แสดงให้เห็นถึงความปรารถนาที่ซ่อนเร้นว่าสตรีไม่พึงพอใจในเพศสภาพและสถานภาพทางสังคมของตนในทางศาสนา และต้องการความเท่าเทียมกับบุรุษในด้านการบรรลุธรรม ซึ่งความอึดอัดคับข้องใจนี้สะท้อนให้เห็นถึงปัญหาทางสังคมในระดับที่ลึกกลงไปในเรื่องความไม่เท่าเทียมกันระหว่างเพศชายและหญิงทางด้านการศึกษาที่มีมาตั้งแต่สมัยโบราณ รวมถึงความพยายามแสดงออกของสตรีถึงการต่อต้านเชิงสัญลักษณ์และระบายความคับข้องใจด้วยวิธีการแสดงออกผ่านทาง การตั้งสัตยาธิษฐานที่จารีตลงบนจารีตต่าง ๆ

ส่วนของเรื่องทางโลกกลับพบการแสดงสถานะและบทบาททางสังคมของสตรีที่แตกต่างออกไป กล่าวคือสตรีชั้นสูงในสมัยสุโขทัยมีลักษณะที่แตกต่างไปจากค่านิยม “ชายเป็นใหญ่” หรือ “ปิตาธิปไตย” อยู่พอสมควร เนื่องจากข้อความในจารีตหลายหลักกล่าวถึงอำนาจของสตรีชั้นสูงที่มีศักดิ์และสิทธิ์ในการปกครองบ้านเมืองเทียบเท่ากับบุรุษ เช่น

จารีตวัดตาเล็งขึงหนัง กล่าวถึงสมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราชมาดาที่ได้ขึ้นปกครองบ้านเมืองร่วมกับพระราชโอรส ความว่า “ศักราช ๗๖๒ นาคันกษัตริย์มีโรงสมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราชมาตามหาติลกรัตนราชนาถกรโกลแม่และสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิบดีศรีสุริยวงศ์(โอรส)ราชอำนาจนำหัวหาญนำพล)รบราคลาธณิตลกลกษัตริย์(หากขึ้นเสวยใน)มหามไหสวริยอัครราชเป็นท้าวพระยามหากษัตริย์ (นครศรีสุโขทัย)สุโขทัยแกวกลอยผลาญปรปักษ์ศัตรูพระราชาสีมา.....เป็นชนอบขอบพระบางเป็นแดนเท่าแสนสองหนองหัว” [21]

จารีตวัดป่าแดง แผ่นที่ 3 กล่าวถึงสมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราชมาดาได้เสด็จออกพร้อมกับสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชผู้หลานและปู่พระยาเพื่อเป็นประธานในการแก้ข้ออิทธิบาทกลางเหล่าคณะสงฆ์ ความว่า “เลขพุทธจวมมหาเถรออกใจทนาใส่อิทธิบาทหนักหนาแลกลอยเสด็จมหาธรรมราชาธิราชผู้หลานแลศรีธรรมราชมาดากับด้วยปู่พระยาและฝูงนักปราชญ์ทั้งหลายมีต้นว่านายสวรปรัชญาและบาธรรมไตรโลกนราชามาตย์ไชร้ขุนสุค” [22]

จารีตวัดบูรพาราม มีการจารึกพระนามของ “สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์” ที่แสดงให้เห็นถึงสถานะ “การเป็นผู้สำเร็จราชการ” ไว้อย่างชัดเจนโดยการจารึกคำว่า “บพิตรเป็นเจ้า” ต่อท้ายพระนาม ความว่า “สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์อัครราชมहिตีเทพยธรณิตลกรัตนบพิตรเป็นเจ้าผู้เป็นบาทบริจาริกการัตนชายาแต่สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชกอบปรด้วยปัญญาพิศกัลยาณิมิสี-ลพิริยะปริชาตาคกลใจมั่นในพระชินศาสนามีลูกผู้หนึ่งขึ้นเป็นพระยาชื่อสมเด็จพระรามราชาธิราชบรมนาถบุตร๐มีพระนุชตนหนึ่งโสดตนชื่อศรีธรรมมาโคกราชจึงประดิสถาพระมหาธา” [23]

จากข้อความข้างต้นจะเห็นว่าพระราชโอรสของพระนางได้ขึ้นครองราชย์สมบัติเป็นกษัตริย์ พระนามว่า “สมเด็จพระรามราชาธิราช” และมีความเป็นไปได้ว่าพระนางจะได้ขึ้นเป็นผู้สำเร็จราชการปกครองกรุงสุโขทัยร่วมกับพระราชโอรส ดังที่สมเด็จพระราชชนนีศรีธรรมราชมาดาเคยปกครองกรุงสุโขทัยร่วมกับพระราชโอรสในรัชกาลก่อน

จากตัวอย่างข้างต้นแสดงให้เห็นว่าสตรีชั้นสูงในราชสำนักสุโขทัยมีศักดิ์และสิทธิ์ไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าบุรุษ นอกจากนี้สถานภาพของสตรีชั้นสูงยังเพียบพร้อมครบถ้วนทั้งในด้านรูปสมบัติ คุณสมบัติ และทรัพย์สมบัติ การตั้งสัตยาธิษฐานแสดงความปรารถนาให้เกิดสิ่งอันเป็นเลิศแก่ตนจึงปรากฏอยู่น้อย การตั้งสัตยาธิษฐานของสตรีชั้นสูงส่วนมากมุ่งเน้นไปในการตั้งสัตยาธิษฐานเพื่อบรรลุธรรมและการหลุดพ้นจากสังสารวัฏเป็นหลัก

นอกจากนี้การตั้งสัตยาธิษฐานเป็นการจารึกข้อความลงบนแผ่นหินเป็นตัวอักษร ข้อความดังกล่าวอาจมีผลทางอ้อมในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของสตรีที่เป็นชนชั้นสูงอีกด้วย

ประเด็นความความเหลื่อมล้ำทางเพศในด้านการปกครองที่มีระบบชายเป็นใหญ่และเป็นผู้ครอบงำสังคมอาจจะเกิดขึ้นหลังจากสมัยสุโขทัย เพราะการปกครองช่วงกรุงศรีอยุธยาไม่ปรากฏว่ามีสตรีคนใดได้ขึ้นมาเป็นผู้สำเร็จราชการปกครองบ้านเมืองร่วมกับบุรุษเลย ค่านิยมชายเป็นใหญ่สะท้อนอยู่ในความคิดความเชื่อของคนไทยเรื่อยมาจวบจนถึงปัจจุบัน ค่านิยมนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนจากคติคำพังเพยของไทยที่มีการกล่าวถึงสตรีในฐานะผู้ตาม หรือข้างเท้าหลังเป็นจำนวนมาก เช่น มีลูกผู้หญิงเหมือนมีสัวมอยู่หน้าบ้าน อันสตรีตีช่วยอยู่ที่ฝั้ว นอกจากนี้ยังมีวรรณกรรมหลายเรื่องที่ประพันธ์โดยบุรุษที่มีเนื้อหาในเชิงอบรมสั่งสอนการประพฤติตนของสตรี เช่น สุภาวดีสอนหญิงของสุนทรภู่ และในปัจจุบันก็ยังเห็นว่าคติชายเป็นใหญ่ยังคงดำรงอยู่ในสังคม เช่น ผู้ปกครองระดับสูงของประเทศไทยส่วนมากก็มีสัดส่วนของผู้ชายมากกว่าผู้หญิง เป็นต้น

ส่วนการตั้งสัตยาธิษฐานของสตรีที่เป็นสามัญชน ได้แก่ ป่านางเมาะ พบว่า ส่วนมากจะเป็นการอธิษฐานเพื่อตนเอง โดยมุ่งเน้นการอธิษฐานให้ตนเองมีคุณสมบัติต่าง ๆ อันเป็นเลิศ ไม่ว่าจะเป็นด้านรูปสมบัติ คุณสมบัติ และทรัพย์สมบัติ ดังความในจารีตที่กล่าวว่า “ฝูงเทพดาทั้งหลายขอจูงมีเอดนพรายงามตั้งอำแดงพิสาขาลกอปรด้วยเบญจกัลยาณิขอจูงมีขนะแก่เบญจสารณังตั้งเมณฑกเศรษฐิขอจูงมีเอดน...กทริสตีขอจูงมีฤทธิเดชาดังพระอินทร์๐ขอจูงมีเสียงไฟระดังกินนกรกิก๐ขอจูงได้รู้ปติหมัคศรรรินสักกญาณ๐ตราบยั้งอันโกลในสงสารภนี้๐ความอันว่าเข็ญใจในตนจูงอย่าให้รู้ให้เห็นลักอันเลย๐จูงให้มีดังปรารถนาในจารีตนี้ทุกๆอันเท่าวัน” [2]

แสดงให้เห็นถึงสถานะภาพของการเป็นสตรีที่อยู่ในชนชั้นสามัญที่มีความอึดอัดคับข้องใจในสถานภาพปัจจุบันของตน และปรารถนาที่จะเลื่อนชนชั้นในชาติภพหน้า โดยยึดโยงความปรารถนากับความเชื่อเรื่องของบุญกรรมอันจะนำไปสู่ การเลื่อนระดับทางชนชั้น สะท้อนให้เห็นถึงความไม่พึงพอใจในสถานภาพทางสังคมของตนเองในปัจจุบันได้อย่างชัดเจน

การศึกษา “การตั้งสัตยาธิฐานของชาวสุโขทัยกับโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบ : กรณีศึกษาจารึกสุโขทัย” นอกจากจะทำให้ได้เห็นโลกทัศน์แห่งความสมบูรณ์แบบต่าง ๆ ที่ชาวสุโขทัยปรารถนาผ่านการตั้งสัตยาธิฐานแล้วยังสะท้อนให้เห็นถึงคุณค่าของจารึกที่นอกจากจะเป็นเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวและเหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ และเป็นฐานข้อมูลสำคัญที่สะท้อนให้เห็นภาพของสังคม วัฒนธรรม และโลกทัศน์ของชาวสุโขทัยได้อย่างชัดเจนด้วย

5. เอกสารอ้างอิง (References)

- [1] National Office of Buddhism. (2020, April 17). *Human treasure, Heavenly treasure, Nirvana treasure*. http://www1.onab.go.th/index.php?option=com_content&view=article&id=2688:2021-04-24-14-44-08&catid=96:2009-09-19-10-13-59&Itemid=326. (In Thai)
- [2] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Pa nang Mo inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [3] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Srimahata inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [4] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Asokaram inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [5] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Kam Athisthan inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [6] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Kao Sumonkut inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [7] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Kema inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [8] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Sadetporphrayasoi inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [9] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Mahathat inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [10] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Nay Sriyotha ok buat inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [11] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Chedi Phihan inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [12] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Sorasak inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [13] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Nay Yi boon inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [14] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Changlom inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [15] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Pamamuang inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [16] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Srichum inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [17] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Nay Tidsai inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)

- [18] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Chao sorad inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [19] Thai Women Empowerment and Activity Development Subcommittee. (1986) *The Status of Thai Women*. Office of the National Economics and Social Development Council. (In Thai)
- [20] Kritsana Raksachom. (2020, April 17). *Complicated Problem of The Buddhist nun's Ordination Procedure*. <https://www.mcu.ac.th/article/detail/417>. (In Thai)
- [21] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Tathenkhuengnang inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [22] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Padaeng inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)
- [23] Fine Arts Department, (2005) *The collection of inscriptions Part 8, Sukhothai Inscriptions (Wat Burapharam inscription)*. Fine Arts Department. (In Thai)